

50è aniversari
(1973-2023)

El testimoni
de Salvador Allende
i Joan Alsina

2a edició

Castelló d'Empúries

Bescanó

Figueres

Santa Coloma de Farners

Mataró

Medinyà

“Només podem canviar el món
en la mesura que hi estem ficats”

Joan Alsina

ÍNDIX

Editorial:

Allende i Alsina, dos noms contra la desesperació 4

L'exemple Xilè: Allende i la Unitat Popular.

Aprenentatges i esperances 10

El testimoniatge de Joan Alsina a Xile 16

Carta del pare de Joan Alsina 24

Fragments del testament de Joan Alsina i comentaris 26

Calendari d'actes commemoratius 32

2a edició. Octubre 2023

EDITORIAL

ALLENDE I ALSINA, DOS NOMS CONTRA LA DESESPERACIÓ

1. Mostrari de sofriment evitable

La humanitat camina a les palpentes en un inesgotable trajecte a la recerca del bé, amb exemples de generosos lliuraments per aconseguir-ho: són les persones amb capacitat per denunciar la maldat que entorpeix aquest progrés cap a la plena humanització desitjada. José Ignacio González Faus va escriure unes reflexions precioses en el llibre col·lectiu *La condició humana* publicat amb motiu d'una magna exposició, que emprava el mateix nom, organitzada pel Fòrum Barcelona 2004 i l'Institut de Cultura de Barcelona-Museu d'Història de la Ciutat de Barcelona. Les paraules de González Faus són de gran vàlua per meditar sobre el tema que avui tractem: "L'home: aquest ésser limitat però amb afany d'il·limitació, i envilit però amb tresors de bondat, continua essent un etern desconegut per a ell mateix i un mal amo d'ell mateix. La seva vida és com una fuga musical de promesa i frustració. Tot just neix la melodia esplendorosa de la benaurança, comença a fer-se sentir, pocs compassos després, una tonada gairebé idèntica de frustració. Filòsofs i poetes han desemmascarat una infinitat de vegades, com si fossin miratges o bombolles de sabó, tots els presumptes arcs de Sant Martí en els quals l'home creia llegir un senyal policrom del cel. Però nous poetes i filòsofs continuaren cantant, com a arcs de Sant Martí celeste, les irisacions d'altres bombolles de sabó". González Faus es pregunta si la persona humana no és res més que un buscador de paradisos i un creador —o trobador— d'infernals.

El mal inexplicable el trobem arreu del planeta i sempre ens ha acompanyat. Les dictadures polítiques i les aberracions econòmiques han estat i són encara avui, una de les causes de tant de dolor, violència i perpetuació d'injustícies. La dictadura franquista va provocar víctimes de tota mena i encara ara, després de tants anys de democràcia, sentim tot el pes del llegat d'una guerra cruel. Són fets tan desproporcionats que la ment humana no comprèn i necessitem d'artistes i poetes que saben resumir tot el dolor en una sola obra magistral. És el cas de Picasso en el seu "Guernica". El poeta grec Aléxandros Panagulis va escriure (amb la seva sang que provocaven els interrogatoris increïbles) a les parets de la cel·la on el van recloure la dictadura militar dels Coronels, poemes esfereïdors ara recollits gràcies a una bona traducció d'Eusebi Ayensa, en un llibre esplèndid: *Us escric des d'una presó de Grècia*. Un dels poemes, de l'any 1969, immediatament després d'una vaga de fam de quaranta-sis dies, diu així: "*Que pobra era la imaginació de Dant / quan creava les imatges de l'Infern. / Nosaltres el coneixem, / escenes més terribles a la vida / hem viscut*". O bé Oliver Messiaen, fill d'Avinyó, quan en la seva composició musical *Quartet per a la fi dels temps* deixa a l'oient sense respiració tot sabent que el músic va escriure l'obra en un campament per a presoners durant la Segona Guerra Mundial.

Holocaust, Gulag, els empobrits de l'Àfrica, el Mediterrani com a tomba de 27.000 persones que cercaven una millor vida, els 349 milions de persones que aquest any 2023 patiran falta d'aliments, els 160 milions de morts de les dues Guerres Mundials, les despeses militars creixents (s'han superat els dos bilions de dòlars anuals) que contrasten amb una ínfima ajuda al Desenvolupament dels països de l'OCDE, la imparable importància de les poderoses corporacions mundials responsables de les desigualtats socials i de la greu crisi ecològica que posa en perill tant espècies del planeta, nenes prostituïdes, els

infants explotats a l'Àsia amb jornades de treball esgotadores pel consum del món ric, la impossibilitat d'aconseguir medicaments per bona part de la població mundial mentre les multinacionals farmacèutiques s'enriqueixen sense control, les bosses de pobresa extrema que condemnen a persones a malviure a les ciutats europees amb barris veïns ostentosos... són només un petit mostrari del sofriment evitable. No tenim altra alternativa que lluitar contra el mal. Quan això es fa seriosament, moltes vegades s'acaba a la presó o es paga amb la mort. Ho resumia molt bé Simone Weil: "*Qui pren l'espasa mor per l'espasa. Però qui no pren l'espasa morirà en la creu*".

2. Mai no podem pactar amb els feixistes, dictadors, tirans o semblants

Els noms del president xilè Salvador Allende i del capellà de Castelló d'Empúries Joan Alsina han quedat units després de la seva mort ara fa 50 anys. El president, malgrat sentir-se acorralat per les bombes que anaven caient prop seu, va pronunciar un discurs ple de confiança en un futur millor abans de morir al Palau de la Moneda de Santiago de Xile. Joan Alsina va ser afusellat al pont Bulnes del riu Mapocho. Els dos van morir com a resultat del cop d'estat de Pinochet.

S'ha escrit tant sobre un i altre que potser ara ha arribat el moment del silenci. És el silenci que ha produït la seva partença prematura el que pot parlar millor ara i aquí. El poeta Ponç Pons ha escrit que el silenci sempre dona classes magistrals. Com totes les vides extraordinàries, la de Salvador Allende i la de Joan Alsina es poden extrapolar més enllà de l'escenari xilè dels anys setanta del segle passat. Massa sovint se sent dir: "Tal persona diria o faria això o allò de ser viu". Semblant apropiació és abusiva i ens hem de remetre simplement a les seves actuacions en vida. Sense especular. En canvi, sí que resulta legítim i convenient preguntar-se què hem de fer nosaltres ara i aquí il·luminats pels comportaments dels que segueixen vius en el nostre record.

Allende tenia 65 anys i podíem esperar molt d'ell de no haver mort tràgicament. Joan Alsina només va viure 31 anys i disposava de tota una vida per davant. Per què Joan Alsina no es va escapolar

quan sabia que l'estaven cercant? Una segona pregunta que ens formulem és si no valia més procurar viure per seguir lluitant per totes les causes pendents. No hauria fet més feina vivint en bé dels valors que el movíem que deixant-se matar pel soldat adolescent? No és una mica contradictori aquest deixar-se matar amb una de les seves frases més punyents: *"Només podem canviar el món en la mesura en què hi estem ficats"*?

El profund silenci de l'absència ens ajudarà a respondre aquests interrogants. La societat del nostre segle queda enterrada de misatges, eslògans, paraules buides i mentides. Les picabaralles, els insults, les formes barroeres... sembla que els estils, la manera de relacionar-nos, hagin pervertit bona part de les relacions humanes, fins i tot a institucions d'alt sentit simbòlic, com és el cas de les cambres parlamentàries, fòrums representatius dels pobles. La deriva perniciosa s'ha escampat per la societat i sembla que sempre hi hagi fressa arreu. El resultat de tanta insensatesa és catastròfic perquè equiparem qualsevol situació menor a una de greu. És ben sabut que si qualifiquem de feixisme actuacions que no ens agraden, sense ser feixistes, el dia que arribi un veritable feixista li haurem aplanat el camí perquè s'equipararà a altres que no ho són i que van rebre el mateix qualificatiu. Hem caigut en la trampa funesta que algú ens ha parat i ara som incapaços de destriar l'essencial del secundari, el real de l'imaginari i ja no hi ha gaire noció per saber què és greu, dolent, millorable o bo. Un personatge, un partit polític, etc., ens agrada i el defensem en funció de si és de la nostra corda o no. El sentit crític és poc comú i hi ha una tendència nefasta a la polarització sense matisos.

Aquesta reflexió ens facilita comprendre Allende i Alsina. No es trobaven en una situació favorable al pacte i a l'entesa. No hi havia

davant seu un adversari amb voluntat de diàleg. S'enfrontaven a un cop d'estat violent i amb voluntat d'eliminar qualsevol manifestació d'oposició, després de mesos de provocacions i actuacions per desprestigiar la democràcia i soscavar l'economia del país per aplanar l'entrada dels militars. Allende i Alsina van actuar amb tota la radicalitat possible i van donar la pròpia vida per a una causa justa: la defensa de la democràcia, de la justícia i dels anhels de llibertat. Tot i que són elementals, aquestes reivindicacions eren insuportables pels que sempre havien estat els guanyadors i trepitjant a les majories formades pel poble pla.

No, mai no es pot pactar amb qui, un cop té el poder, el primer que fa és treure els drets més bàsics. Així actuen els feixistes, malgrat arribin al poder usant les urnes. Després, si democràticament perden les eleccions, no dubten a fer sortir els tancs al carrer per instal·lar-se a perpetuïtat en les institucions del país. Això és precisament allò que no van voler Allende i Alsina. Ben mirat, no tenien altra sortida que actuar de manera radical perquè la causa que defensaven era la de les regles del joc. Si no hi ha regles, tenim la jungla.

Les vides segades d'Allende i Alsina van ser truncades, però el seu coratge i el seu estil perduren. Les seves morts tenen sentit mentre hi hagi persones que els recordem i actualitzem ara i aquí per la seva decisió taxativa davant dels monstres. El món necessita cops de grandesa per salvaguardar-nos d'enganys i de repeticions històriques que només lamentem quan l'urpa de la fera ens ha arrabassat allò que tant d'esforç va costar construir de mica en mica.

3. Resoldre els conflictes. La grandesa de la democràcia

Hem aclarit els dubtes que poden generar aquest lliurament a la mort de dos homes de bé. No obstant això, la reflexió ha de seguir en aquests moments de crisi a tots nivells, temps de naixement d'una nova era que no arribarà sense suor ni llàgrimes. Necessitem el compromís, la implicació decidida per consolidar les estructures que ens aixopluguen del mal. La poetessa Sylvia Plath ens ho diu ben clar: "Surt: fes alguna cosa. La teva presó no és la teva habitació: ets tu". Sortiran nous *Pinochets* aquí i allà que tindran les respostes

rotundes d'altres *Allendes* i *Alsinas*. Ara bé, en temps de notícies falses i de comunicacions frívoles, cal afinar molt bé l'anàlisi.

Les posicions contundents davant botxins que malmenen el que altres han sembrat amb esforç, són imprescindibles. Altra cosa és aplicar igual medecina per malalties diferents. Hi ha el risc d'adoptar a tort i a dret unes posicions puristes, de màxims, sempre i arreu. En situacions normals, la democràcia ofereix les regles per a resoldre conflictes d'interessos diversos. Recordem que *democràcia* significa el poder del poble i actuar pel bé del poble, és a dir, la democràcia és participar, escoltar la dissidència, respectar les minories i no parar trampes a les majories que governen. És legítima la defensa dels punts de vista particulars, però altra cosa és comportar-se amb l'arrogància pròpia de qui ha trobat la veritat, sempre des d'una posició de superioritat moral que impedeix observar la part de veritat de l'adversari i, quan és possible, arribar-hi a acords. No hi ha dictadures bones ni dictadures dolentes. Totes són abominables, també les que creuen que, gràcies a la visió d'un il·luminat, queden justificades totes les aberracions possibles. Les bones causes, per més excelses que siguin, mai no donaran bons fruits defensades malament per un cabdill, un führer o un dictador.

Habitualment, la vida política és ensopida però, quan més ho sigui, més garantia hi ha per legislar bones lleis que ens permeten fer camí en la bona direcció. L'excés de fressa, les desqualificacions contínues, el fet de no escoltar l'altre... va generant una espiral de violència, sovint verbal, però violència a la fi, que no permet el treball que precisa qualsevol avenç. Necessitem el silenci, el silenci que ens han deixat les vides d'Allende i Alsina, com tantes d'altres. El silenci ens fa veure les esquerdes on col·locar la palanca per enderrocar el mal. Novament Simone Weil resulta oportuna: "*El mal és il·limitat, però no infinit*". Hem de recuperar el tarannà humil, propi de la gent bondadosa, modesta i orientada, que sap donar sentit a la vida sense èpiques innecessàries perquè saben que és sempre més valuós un pont que no pas una muralla.

Tant de bo que el llegat d'Allende i Alsina faci néixer bons fruits de la llavor sembrada per aquestes dues grans persones.

L'EXEMPLE XILÈ: ALLENDE I LA UNITAT POPULAR. APRENTATGES I ESPERANCES

El dia 11 de setembre de 1973, Xile va patir un violent cop d'estat. Mentre el govern democràtic estava reunit amb Salvador Allende al capdavant, l'exèrcit, encapçalat pel general Augusto Pinochet va trencar la seva lleialtat a la constitució i va assetjar la seu presidencial del *Palacio de la Moneda*, envoltant-lo per terra amb soldats i tancs, i atacant-lo per aire amb dos avions que hi van deixar anar 18 bombes. Entre els trets, el fum i les flames, Salvador Allende hi va morir i, amb ell, el projecte polític de la Unitat Popular (UP), posant fre —al menys temporalment— a les esperances de la classe treballadora. Va iniciar-se aleshores la dictadura que va suposar una salvatge repressió que va portar milers de morts, desapareguts i exiliats.

Tres anys abans les urnes havien portat Allende a la presidència amb una majoria del 36,2% dels vots de la UP més el 27,8% de la Democràcia Cristiana. Però des d'aquell moment la dreta política, les multinacionals, la CIA i el govern nord-americà van començar un procés per enderrocar el govern que el poble xilè havia triat; només els calia crear un ambient propici i buscar una justificació oportunista. Així van començar a instigar per provocar inestabilitat econòmica i social amb vagues impulsades des de la patronal, van eliminar militars que els feien nosa, van impedir l'entesa entre la Unitat Popular

i altres forces democràtiques per dificultar la governabilitat i van fer servir d'excusa atemptats dels grups feixistes. Amb la ingerència dels Estats Units, l'oposició va instigar el 1972 vagues a diversos sectors que van paraitzar les seves activitats, especialment el de transports, i va provocar desabastiment d'articles de primera necessitat, i van generar sensació de desgovern.

Una víctima militar significativa va ser el general xilè Schneider assassinat el 1970 a mans de l'extrema dreta perquè era partidari de la no intervenció de l'exèrcit en els afers polítics i de respectar la voluntat ciutadana. L'actitud democràtica del general va permetre l'elecció d'Allende com a president i hauria representat un obstacle per a executar un cop d'Estat. Des de bon començament l'obra de govern d'Unitat Popular va topar amb dificultats enormes i enfrontaments al carrer provocats per grups d'extrema dreta que trobaven la resposta de grups radicals d'esquerra.

Tot i això el poble xilè cada vegada deixava més clar el que volia majoritàriament: la UP va passar de la majoria relativa de les presidencials a la majoria absoluta (50,86%) a les municipals del 71, i dos anys més tard, augmentava la representació parlamentària a prop del 45% a les eleccions del mes de març de 1973.

Allende i la Unitat Popular, van obrir una via pacífica cap al socialisme, inèdita fins aleshores, la via xilena: es complia el somni de

conquerir el poder per la via democràtica, amb llibertat i pluralisme. Van demostrar que era possible un altre món, una altra manera d'organitzar la societat. Però els poders econòmics capitalistes, en plena Guerra Freda, no volien que fos un exemple que s'estengués, per tant, van posar tots els mitjans per destruir-ho. El govern dels Estats Units, encapçalat per Nixon i el seu secretari d'Estat Kissinger, van finançar els grups opositors a Allende i van donar suport actiu a la realització del cop d'Estat i van influir decisivament en grups opositors a Allende.

El govern de la UP havia recuperat per al poble la propietat dels recursos naturals i mitjans de producció més importants: coure, carbó, ferro, salnitre, acer,... i ho va fer per la via legal, pagant indemnitzacions. Va nacionalitzar la banca. Va avançar en el procés de reforma agrària, elevant als obrers, camperols i indígenes a la categoria de ciutadans. Va afavorir la participació dels treballadors en l'administració d'empreses mitjançant sindicats, consells i comitès de cooperació. Va fer que els excedents es repartissin entre la hisenda

pública, la inversió en la pròpia empresa, millora de sous i incentius de productivitat i en inversions socials en benefici dels treballadors. Va reduir la pobresa, la desocupació, la manca d'habitatges, l'analfabetisme i la incultura. Va millorar les assignacions familiars dels obrers, dels camperols, dels treballadors públics, les pensions. Va millorar les condicions higièniques i sanitàries. Va demostrar voluntat de fer possible que tothom tingués el seu habitatge, i va intentar materialitzar molts altres projectes que van quedar aturats per la força de les armes.

Salvador Allende Gossens havia nascut l'any 1908 a Valparaiso. De ben jove va abraçar els ideals de justícia social i llibertat, i es va sentir atret pels estudis de dret, però finalment es va decantar per medicina, carrera que va acabar amb la tesi doctoral "Higiene mental i delinqüència" el 1933. Aquell mateix any va participar en la fundació del partit socialista de Xile després d'haver destacat com a líder estudiantil.

Com a metge es va dedicar a la medicina social publicant diversos treballs sobre salut pública i entre els anys 1940 i 1963 va presidir el Col·legi Mèdic de Xile. Però per davant s'imposava una forta vocació política. Va ser diputat al Parlament de 1937 fins que el 1939 es va fer càrrec del Ministeri de Salubritat, Previsió i Assistència Social. Entre d'altres fites, va impulsar la producció i distribució de medicaments contra diferents malalties, reducció de les morts per tifus, pressupost de dos milions de pesos per a centres d'higiene públics, expansió del servei dental a les escoles i lliurament d'aliments per als estudiants.

Va deixar el ministeri el 1942 i des d'aleshores va desenvolupar la seva vida política al partit, al senat —elegit durant 4 convocatòries consecutives: 1945, 1953, 1961 i 1969—, i postulant-se per assolir la presidència de la República. Ho intenta per primera vegada a les presidencials de 1952 i després de 1958 i 1964, millorant resultats en cada ocasió fins assolir la presidència l'any 1970. Una legislatura que havia de durar 6 anys i que a la meitat va ser truncada pel cop d'Estat.

Aquell 11 de setembre de 1973, poc abans que l'exèrcit bombardegés i ocupés la seu presidencial, Allende va fer un discurs que va finalitzar amb les següents paraules:

"El pueblo debe defenderse, pero no sacrificarse. El pueblo no debe dejarse arrasar ni acribillar, pero tampoco puede humillarse.

¡Trabajadores de mi Patria!: Tengo fe en Chile y en su destino. Superarán otros hombres este momento gris y amargo donde la traición pretende imponerse. Sigán ustedes sabiendo que, mucho más temprano que tarde, de nuevo abrirán las grandes alamedas por donde pase el hombre libre, para construir una sociedad mejor. ¡Viva Chile!, ¡Viva el pueblo!, ¡Vivan los trabajadores!"

La versió oficial diu que Allende es va suïcidar, però sempre ha estat qüestionada. El que sí es pot assegurar és que l'any 1971, havia dit: *"Yo cumpliré mi mandato. Tendrán que acribillarme a balazos para que deje de actuar..."*.

La repressió que va seguir després va ser duríssima i va donar pas a una dictadura militar que va durar prop de dues dècades. Va haver-hi empresonaments, tortures i assassinats massius. Milers de xilens van anar a l'exili però també foren perseguits en el marc de l'*Operació Còndor*. La *Comisión Rettig* esmenta 2.095 morts i 1.102 "detinguts desapareguts".

Entre els noms que recordem entre les víctimes d'aquests 50è aniversari hi ha els de Victor Jara i Joan Alsina.

Allende, es va casar l'any 1940 amb Hortensia Bussi amb qui va tenir tres filles: Carmen Paz, Beatriz i Isabel que van treballar per la restitució de la democràcia a Xile i per portar els colpistes als tribunals.

Cinquanta anys després Allende segueix essent un referent per a progressistes que lluiten per fer possible un altre món més just. Moltes condicions han canviat, però l'experiència xilena ens recorda que la unitat popular és fonamental.

Jordi Pujadas i Ribalta

EL TESTIMONIATGE DE JOAN ALSINA A XILE

Aquest article el va publicar la Revista de Girona l'any 1995 arran de l'aparició del llibre Joan Alsina, l'altra versió, de Joaquim Pla (1939-2020). Un títol que donava per entès que hom coneixia la seva vida i, ensems, l'existència d'una primera versió o interpretació de la vida i de la mort del capellà gironí. El reproduïm aquí íntegrament amb alguna actualització.

No és pas, doncs, el primer llibre que parla d'en Joan. Ni, ben segur, tampoc no en serà l'últim. Perquè la vida i la mort d'aquest company assassinat a Xile el 1973, quan només tenia trenta-un anys, és un testimoni que avui ens continua interpel·lant.

El primer es va fer a Barcelona, sobre notícies i primeres matèries lliurades per gironins i pel mateix autor, Ignasi Pujadas, testimoni proper per la seva relació amb el moviment polític i religiós "Cristians pel Socialisme": *Joan Alsina. Xile al cor* (1976; premi Aedos de biografia catalana). Entremig han sortit altres publicacions sobre aspectes de la vida de l'Alsina, a mesura que se'n tenien més notícies.

Finalment, ara s'ha publicat un llibre elaborat a base de diferents aportacions, i en Quimet Pla hi ha donat forma literària. A més de donar a conèixer les darreres investigacions que palesen la integritat de la persona de Joan Alsina —mai posada en dubte per aquells que l'havíem conegut—, hom intenta donar-hi una interpretació menys polititzada, que no pas la de 1976.

Evidentment, de llavors ençà, han canviat moltes coses al nostre

món, al país, a Xile, a l'Església universal i a la gironina. I no ens és gens fàcil poder ara judicar el que va passar entre 1962 i 1973 des de l'òptica ideològica actualment dominant.

El decenni dels seixanta, a Girona

Abans de res, recordem molt ràpidament la curta trajectòria de la vida de Joan Alsina.

El 1953 entrà al Seminari de Girona quan tenia 11 anys. Era un noi normal i senzill, que destacava per la seva intel·ligència i fina ironia.

El 1961 es traslladà al Seminari Teològic de Madrid, on es prepara, amb altres companys gironins, per exercir de capellà a Amèrica del Sud.

El 1965 ens van ordenar sacerdots al seu poble, Castelló d'Empúries. I tot seguit va ser nomenat vicari de Malgrat.

Mentrestant s'havien esdevingut dos fets molt importants. L'impacte del concili Vaticà II, que ens va marcar a tots. I a alguns, el contacte —quan encara estudiàvem una teologia en excés teòrica i abstracta— amb persones que des d'una motivació cristiana lluitaven dins del moviment obrer (llavors ho dèiem així!), com Paco Mera o Guillem Rovirosa —cristians que valdria la pena conèixer a fons.

Així doncs, entre el Concili i el testimoni concret dels treballadors, vam anar elaborant la teologia de l'encarnació, que potser no és el moment d'explicar, però és el que —diguem-ho així— inspirà la donació total d'en Joan.

També entre els treballadors de l'HOAC vam aprendre una metodologia: *veure, jutjar i actuar*. Veure representava l'atenció als signes dels temps, al caràcter significatiu dels esdeveniments temporals. Calia veure'n les causes i les conseqüències, i comportava un compromís d'acció en les causes.

Al començament de 1967, tots els companys de curs ens vam reunir a Romanyà per acomiadar en Joan Alsina i en Ricard Sarrà, a punt d'anar-se'n a Xile. Vam convidar en Fèlix Martí, que ens deia que els capellans havíem de predicar el Regne de Déu. La política ja la farien ells, els laics. (Ens trobàvem en plena època franquista). En Joan i altres creien que el Regne de Déu s'havia de predicar sobretot als pobres i des de dins —des dels pobres—, no des d'una posició de privilegi. Primerament era necessari deixar-se evangelitzar pels pobres, convivint-hi solidàriament. El mateix any 1967 se celebraren a Girona les Jornades Diocesanes de Pastoral, on ja alguns capellans joves reclamaven un nou estil d'exercir el sacerdoci. El capellà —ser-ho no és cap professió— havia de deixar de ser un funcionari del culte (sovint actes socials), vivint opcionalment el celibat.

En Joan a Xile

En aquest context de l'església local, el 30 de gener de 1968 en Joan va anar a Santiago de Xile, i va ser destinat a la ciutat portuària de San Antonio, quan a Xile tenien lloc canvis socials i polítics importants (naixia la *Unidad Popular*). En Joan, fidel a la seva consciència de sacerdot compromès amb el món del treball, començà a treballar

civilment a l'Hospital com a funcionari. Entrà en contacte amb el món obrer. Des d'allà escrivia: "*Estic vivint des de dins, i amb molta profunditat els problemes de la classe treballadora (...). Jo ja no sóc simplement el capellà, aquell home que els escolta i els aconsella; sóc l'home que lluita al costat d'ells. Si ells tenen un sindicat, jo també. Si ells estan ficats en un comitè de treball, jo també. Si ells després de la feina tenen reunions, jo també. Si ells són explotats, jo també. Si ells cobren un sou baix, jo el cobro encara més baix*".

Mentrestant s'esdevingueren allà dos fets decisius: 1) Allende era elegit president de la República i la *Unidad Popular* s'imposava democràticament als municipis; 2) Apareixia el moviment de *Cristians pel socialisme*.

En Joan participava en tot aquest procés de transformació de Xile, bo i respectant profundament les diverses maneres de fer dels seus companys preveres.

Part de la jerarquia xilena no veia clara l'actitud d'en Joan: o deixar el treball o deixar la parròquia. Però ell no volia deixar ni una cosa ni l'altra. Aleshores el feren venir de vacances a Girona. En retrobar-nos el 1972, ens manifestà clarament la simpatia que en ell havia despertat tot el que s'estava esdevenint a Xile. No se n'amagava pas, de la seva il·lusió pel moviment *Unidad Popular* i per la de cristians pel socialisme. Estava decidit a viure plenament el destí polític del poble xilè. En Joan veia en el procés social i polític iniciat amb Allende un mitjà històric de transformació que podia permetre superar les estructures marginadores denunciades teòricament per la mateixa Església, però que, de fet, per allò tan còmode i poc compromès de la —pretesa— neutralitat política, la jerarquia es posava al costat dels poderosos.

Alguns companys l'enteníem i admiràvem la seva esperança —quan, aquí, començàvem a capitular davant la nul·la flexibilitat de l'estructura clerical.

Retornà a Xile, quan les coses s'estaven complicant políticament. I continuà treballant, ara a Santiago de Xile com a cap de personal de

l'hospital, però sense abandonar mai el seu servei de sacerdot i de consiliari del MOAC.

Com és sabut, l'11 de setembre de 1973 tingué lloc el cop d'estat dels militars. En Joan havia confiat en la tradició democràtica de l'exèrcit.

Ell continuà treballant a hospital, amb els altres obrers, quan tots els dirigents s'havien escapat o amagat. A ell també li aconsellaren que s'amagués a l'ambaixada espanyola. Però ell creia que havia de continuar amb els seus companys.

El dia 18, pressentint el que havia de passar, deixà redactat el seu testament. L'endemà va tornar a la feina, on el detingueren, l'interrogaren, el torturaren i l'afusellaren.

El pretext calumniós dels militars i d'algun sacerdot castrense era que ja no exercia de capellà i que s'havia resistit amb armes.

Ací, això mai no ens ho vam creure. Després de les investigacions que a Xile ha anat fent un seu company, Miquel Jordà, s'ha anat sabent tota la veritat.

Va morir demanant que no li tapessin els ulls, per poder donar el perdó als qui l'anaven a assassinar. Ajusticiat, com fa molt, ho va ser "l'Home"; i com fa poc, Joaquim Vallmajor.

Va morir per fidelitat als seus ideals cristians i sacerdotals. Una mort així, no es podia pas improvisar; si abans no hagués viscut la seva curta vida amb una fe profundament adulta.

Cloenda

El llibre de Quim Pla parla de tot això, i incorpora les últimes notícies que sabem de Joan Alsina.

Tanmateix, hi ha dues coses que —em sembla— tothom hauria de llegir: el testament d'en Joan i la carta de perdó que el seu pare adreçà als assassins del seu fill. Un gest que, com una ona expansiva de reconciliació i d'Amor, ampliava el perdó que en Joan ja havia donat, a cara descoberta, als seus executors, més enllà de la frontera. Expressió de la màxima llibertat de donar-se a l'altre plenament.

Voldria, finalment, dir en veu alta la meva impressió.

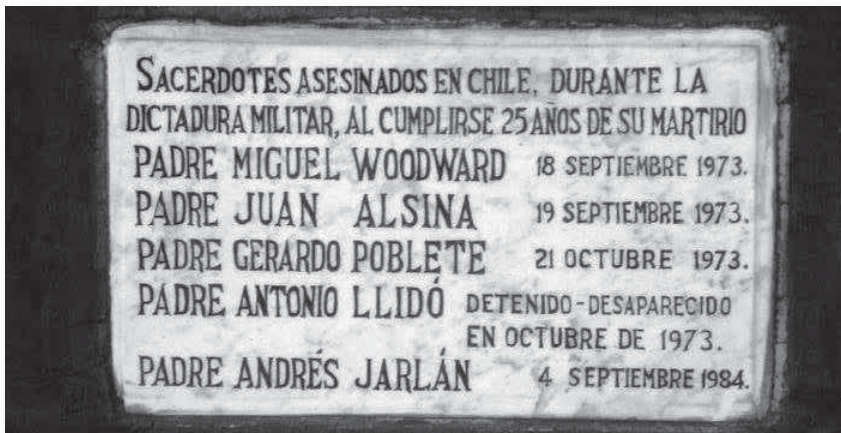
Sembla que en aquest llibre, i en altres escrits, avui s'estigui subratllant o insistint que en Joan Alsina no actuava políticament, com si això de fer política fos alguna cosa contaminant, que pogués ombrer el seu joc net. Com s'ha dit abans, l'Alsina s'implicà en tot el procés social, sindical i polític que el poble xilè experimentà aquells anys. Ja n'hem parlat també, de les seves simpaties pels sindicats i partits d'esquerres; senzillament, perquè eren les associacions dels seus companys, dels obrers. Però ho feia des del seu sentit de fidelitat a l'Evangelí i a la seva força alliberadora, entenent la política en el seu sentit més noble, com a missió i servei, com a participació èticament activa en les decisions civils que ens afecten; no pas per interessos pròpiament partidistes, de lluita pel poder. (El poder, polític o religiós, sí que pot fàcilment embrutir). Era suficientment intel·ligent com per mantenir una certa distància crítica, respecte als partits. Era prou conscient de les clares "arrels del pecat i de la injustícia en les estructures i en les persones". No era, doncs, cap

il·lús. La seva mort no fou, doncs, un lamentable error per part dels militars xilens. El mataren, precisament, per la concreció del seu compromís social i polític.

Tothom en fa de política. Bona part de la jerarquia xilena, amb el seu silenci donà suport al cop d'estat militar que comportà la mort d'en Joan. També avui la indiferència és una actitud política. I, doncs, si la indefinició no és possible, ens convé —com diria Casaldàliga— “definir-nos ideològicament i vivencialment al costat dels pobres».

Estic segur, perquè el coneixia prou bé, que a en Joan ara li sabria molt de greu que només parléssim d'ell. Foren centenars els xilens que seguiren el seu mateix Via Crucis. Tal com ell volia, compartí fins a la mort el destí de molts cristians i d'agnòstics oberts i solidaris (ja sabem que aquests estan més a prop de Déu que els religiosos tancats i insolidaris) que es varen jugar la vida a favor dels més pobres de la societat. I així, no seria just no fer-ne memòria ara, de tots els seus companys.

Crec que la teologia de l'encarnació que en Joan va viure fins a donar la vida, no és tan sols un model de viure vigent per als capellans, sinó que també ha de ser un model de vida actual per a totes les persones de bona voluntat que entenen que el sentit de la vida es troba en posar-la al servei dels altres, de tota la humanitat, i d'una forma especial dels exclosos i marginats.

El testimoni d'en Joan és clar i vigent. Cal retornar al poble senzill i pobre, a les classes socials més desposseïdes i marginades, fent nostres les seves lluites i aspiracions. Solidàriament. No des d'una posició de privilegi i paternalista; sinó des de la pròpia experiència —d'altra banda, realista— d'una progressiva desposseïció i desprement de tot; de la desinstal·lació del fal·laç confort d'una vida que, segons el poeta, "tenim" tan sols en *usdefruit*".

ADDENDA

Han passat 50 anys, i la interpel·lació personal d'en Joan i del poble xilè perdedor continua viu com a germen que fecunda una nova humanitat.

Avui sabem del cert el que ja, aleshores, intuïem. L'arxiu de seguretat nacional dels Estats Units confirma el rol conspirador i desestabilitzador que va protagonitzar qui va ser secretari d'Estat (1973-1977) i abans conseller de seguretat (1969-1975), H. Kissinger, durant els mandats de R. Nixon i G. Ford.

Va ser, doncs, tot el sistema econòmic i social, globalment considerat, el que va intervenir a Xile, com va passar a Espanya el 1936 i, actualment, als països que hi busquen una alternativa.

Però la vida de Joan Alsina, Joaquim Vallmajó, Etty Hillesum i tants d'altres segueix indicant-nos el camí: la vida només es pot donar des de la derrota. No, des de la victòria, ni des del poder. Ni el mal ni la mort no tenen la darrera paraula. Mentrestant, ens caldrà a tots, d'una manera o altra, viure solidàriament amb les víctimes de tantes situacions polítiques, socials i econòmiques injustes. I, alhora, com a donació de la pròpia vida en la plenitud que ja tastem en la nostra vulnerabilitat.

Àngel Jiménez

CARTA DEL PARE DE JOAN ALSINA

El botxí i la víctima. El perdó

«Mas Sant Joan, juny de 1974.

»Joan: Ja quasi fa nou mesos que no rebem carta teva. Que t'has descuidat d'escriure? Ara que estem en vigílies del teu sant vull fer-te quatre ratlles, des de baix, per felicitar-te.

»Ja s'han complert 32 anys –el 28 d'abril– que enmig d'unes pluges torrencials vares aparèixer en aquesta masia de Castelló d'Empúries.

»Tenies 5 anys quan vas ingressar a les monges clarisses. En tenies 7 quan vares entrar al Col·legi Nacional, on vares tenir tants èxits i amics.

»Als 11 em vas demanar per anar a estudiar al Seminari de Girona. Allí hi vas estar 8 anys i sempre vares tenir molts amics.

»Després vares ingressar al col·legi Hispano-Americano, a fi de preparar-te per anar a Xile, perquè sempre deies que allà hi tenies la teva feina.

»Als 23 vares acabar els teus estudis.

»El 12 de setembre de 1965 et varen ordenar sacerdot i et varen destinar a Malgrat on vas deixar tants amics, en especial mossèn Joan Bosch; i podem afirmar que va ser amic de veritat, perquè n'ha donat proves.

»Pel 25 de gener de 1968 –quan tenies 25 anys– te'n vares anar, com a missioner, cap a Xile. Quatre anys van passar, sense veure'ns mai. Però, al final, encara recordo aquell cap-tard del mes de gener, en què vares arribar a casa. Després, vares tornar-te'n altre cop a Xile, on deies que hi estaries dos o tres anys més, i després tornaries cap a Europa.

»I recordo que ens deies que, a Xile, hi tenies molts amics que t'estimaven de veritat, Doncs sí que ho crec que t'estimaven de veritat perquè ho han ben demostrat, perquè se t'han quedat per sempre. Jo voldria saber qui són aquests amics i tenir la seva adreça, no per venjar-me d'ells, sinó per perdonar-los i enviar-los l'indult a fi que no visquin en el remordiment. Perquè, de jove ja em van ensenyar a perdonar, i encara és l'hora ara que no me n'he pas descuidat.

»I tu, des de dalt, on descansas, perdona'ls també. Com Jesucrist va perdonar els seus botxins i a tota la humanitat. Repeteixo: perdona'ls, com a bon cristià.

»El teu pare: Josep Alsina.»

* * *

Darrera visita a la família

FRAGMENTS DEL TESTAMENT DE JOAN ALSINA

1- Per què?

Havíem volgut posar vi nou en bots vells, i ens hem trobat sense bota i sense vi... de moment.

Hem acabat el camí, hem fressat un corriol i ara som a les pedres. Seguirem caminant els que encara quedem. Fins quan?

És molt difícil resignar-se, tan fàcil predicar la resignació a perdre. Perquè perdre vol dir deixar de tenir i començar a ser. Els qui més tenien i continuaven tenint eren els qui menys eren. I eren menys. Però tenien el poder i la força.

El Verb s'anava fent Carn. I això no ho aguantem. És l'escàndol de la Creu. No ho hem aguantat mai. "Respetaremos todas las ideologías" ... Mentre no gosin fer-se carn i realitat. Si hi gosen, en farem sang i carn trinxada.

2- I ara?

Manca de cohesió interna. No saber qui soc, d'on vinc ni per quin camí vaig. Arribaré a casa. Aquest em mira. Aquest em pot arrestar. Amagat, dependre d'una clau, d'una voluntat, d'una intuïció, d'una confessió arrencada. Suor freda, calenta. Una peça petita, sola, freda. Qui hi ha darrere el fono? Qui truca a la porta a aquesta hora? No és saber què faré, sinó què em faran. I el més punyent: per què? Això és la inseguretats. I la consciència de la inseguretats és la por.

Ara entenc en Raimon quan ens parla de lluita contra la por!

I continuen els espetecs. De nit, sobretot. Qui contra qui? Poble, poble. D'una banda i de l'altra. Ells: o són morts els qui eren o fugen, o són a dalt! Estratègies, bàndols, declaracions. I el poble jau, adormit o mort.

I la impotència. La sang que bull. Les paraules que no surten. I saber que paraules i fets són condemnats a la pols, a la sang i la carn trinxada i masegada.

3- I la nostra Santa Mare?

No es pot improvisar. L'equilibri només serveix per a temps de pau. Esperances.

Si el gra de blat no mor, no dona fruit.

És terrible una muntanya cremada. Però cal esperar que de la cendra molla, negra, enganxosa, en torni a brotar vida.

Anem d'aquí d'allà, com ovelles portades a l'escorxador.

A les teves mans encomano el meu esperit...

No és literatura. En els moments de risc cal emprar els símbols. Altrament no ens podríem expressar. Esperem la vostra solidaritat. Enteneu ara què significa el Cos de Crist? Si nosaltres ens ensorrem, és quelcom de la vostra esperança que s'ensorra. Si de les cendres assolim la vida de nou, és quelcom que neix de nou en vosaltres.

Adéu-siau. Ell ens acompanya sempre. Onsevulla que siguem?

Fer conèixer alguns fragments del testament d'en Joan m'ha semblat un bon servei a tots els qui creiem que un altre món és possible. Ens encoratja.

Sant Joan Alsina, prega per nosaltres!!!

Comentaris al testament de Joan Alsina per Vicenç Fiol, epd

El dia 19 de setembre de 1973, vuit dies després del cop militar, és detingut i portat a l'internat Barros Arana, on és colpejat i maltractat. A les 10 de la nit és afusellat.

La nit abans, a la seva habitació, pressentint la mort, redacta el cèlebre escrit, anomenat el seu "testament".

Com a petit homenatge en l'aniversari de la seva mort, permeteu-me uns comentaris a aquest text.

El divideix en tres parts: per què? I ara? Esperances.

Per què? D'aquest apartat en destacaria aquests punts: és un text que redacta en una situació límit. Una visió molt clara de la realitat. S'hi esmenta el paper essencial dels EUA en el cop d'estat militar. Els qui porten a terme el cop d'estat tenien el poder i la força. Trobo especialment clarivident el seu comentari a una frase del govern: "Respetaremos todas la ideologías" mentre no gosin fer-se carn, realitat. Si gosen, en farem sang i carn trinxada.

Té molt clar el sentit de l'encarnació de Jesús. Haver apostat per fer-se un de nosaltres, porta a la Creu.

Fa una pregunta molt punyent: "On són els qui volien arribar fins a les darreres conseqüències?"

I ara? Amb un realisme que fa posar la pell de gallina, expressa el sentiment de por: manca de connexió interna. No saber qui soc, d'on vinc ni per quin camí vaig. Aquest em mira. Aquest em pot arrestar. Dependrà d'una clau, d'una voluntat, d'una intuïció, d'una confessió arrencada. Suor freda, calenta. Una peça petita, sola, freda. No és saber què faré, sinó què em faran. I el més punyent: per què?

El poble que tant s'estima: "Jau, o adormit o mort."

L'Església no té resposta a la nova, crua i dolorosa situació: "I la Nostra Santa Mare? No es pot improvisar. L'equilibri només serveix per a temps de pau."

Esperances. En aquells moments tan aspres impressiona la visió d'esperança que tramet el seu escrit: L'espiritualitat d'en Joan era molt profunda. Fixem-nos en les cites bíbliques que aporta aquest apartat:

"Si el gra de blat no mor mai no dona fruit."

"La caritat no s'infla."

“La de veritat és clandestina.”

“Perquè és el Verb fet carn.”

“Anem d’ací d’allà, com ovelles portades a l’escorxador.”

Té el convenciment que de “la muntanya cremada en tornarà a brotar la vida”.

És especialment significativa la cita de Saint-Exupéry sobre el valor de les coses petites.

Deixo per al final aquesta cita bíblica: “En les teves mans encomano el meu esperit.”

I la crida que fa a la solidaritat: “Esperem la vostra solidaritat.”

Mai tan adient com en aquests moments la seva confiança total en el Déu que ha donat sentit a la seva vida: “Adéu-siau. Ell ens acompanya sempre, onsevulga que siguem.”

P.D. En un llibret sobre en Joan, diversos testimonis de persones que l’havien tractat i conegut proclamen la seva santedat. Entre moltes cites a fer deixeu-me posar-hi aquesta: “Per a mi, com per a tots els sacerdots catalans que el vam conèixer, en Joan és un verdader màrtir i un veritable sant dels nostres temps.” No li cal la proclamació de santedat per part de l’Església, molt devaluada per la forma com es fa.

Som molts que en la vetlla pasqual proclamem la seva santedat i a Xile el poble també l’ha proclamat màrtir i sant. Sant Joan Alsina, dona’ns un bon cop de mà.

Revista *Emporion*, novembre 2009

<https://emporion.org/comentarios-al-testamento-de-joan-alsina/>

ALLENDE

(f11 de setembre de 1973)

Para matar al hombre de la paz
para golpear su frente limpia de pesadillas
tuvieron que convertirse en pesadilla
para vencer al hombre de la paz
tuvieron que congregar todos los odios
y además los aviones y los tanques
para batir al hombre de la paz
tuvieron que bombardearlo hacerlo llama
porque el hombre de la paz era una fortaleza
para matar al hombre de la paz
tuvieron que desatar la guerra turbia
para vencer al hombre de la paz
y acallar su voz modesta y taladrante
tuvieron que empujar el terror hasta el abismo
y matar más para seguir matando
para batir al hombre de la paz
tuvieron que asesinarlo muchas veces
porque el hombre de la paz era una fortaleza
para matar al hombre de la paz
tuvieron que imaginar que era una tropa
una armada una hueste una brigada
tuvieron que creer que era otro ejército
pero el hombre de la paz era tan sólo un pueblo
y tenía en sus manos un fusil y un mandato
y eran necesarios más tanques más rencores
más bombas más aviones más oprobios
porque el hombre del paz era una fortaleza
para matar al hombre de la paz
para golpear su frente limpia de pesadillas
tuvieron que convertirse en pesadilla
para vencer al hombre de la paz
tuvieron que afiliarse para siempre a la muerte
matar y matar más para seguir matando
y condenarse a la blindada soledad
para matar al hombre que era un pueblo
tuvieron que quedarse sin el pueblo.

Mario Benedetti

MANIFIESTO de VÍCTOR JARA

(†16 de setembre de 1973)

Yo no canto por cantar
ni por tener buena voz,
canto porque la guitarra
tiene sentido y razón.

Tiene corazón de tierra
y alas de palomita,
es como el agua bendita
santigua glorias y penas.

Aquí se encajó mi canto
como dijera Violeta
guitarra trabajadora
con olor a primavera.

Que no es guitarra de ricos
ni cosa que se parezca
mi canto es de los andamios
para alcanzar las estrellas,
que el canto tiene sentido
cuando palpita en las venas
del que morirá cantando
las verdades verdaderas,
no las lisonjas fugaces
ni las famas extranjeras
sino el canto de una lonja
hasta el fondo de la tierra.

Ahí donde llega todo
y donde todo comienza
canto que ha sido valiente
siempre será canción nueva.

Víctor Jara

SENZILLAMENT JOAN ALSINA

(†19 de setembre de 1973)

I fou en un pont
i demanà que no li tapessin els ulls
volia perdonar qui li arrabassà
el bé més preuat, la vida.

Així morí el capellà,
així morí l'obrer
que tant lluità
per Xile transformar.

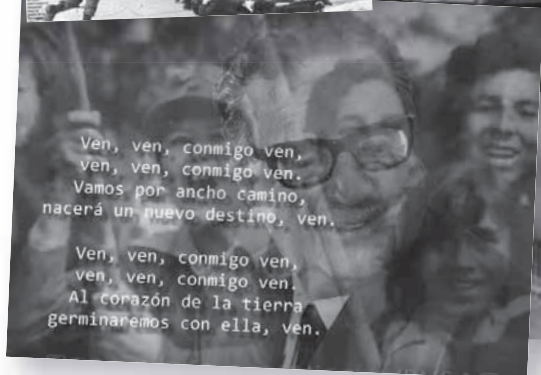
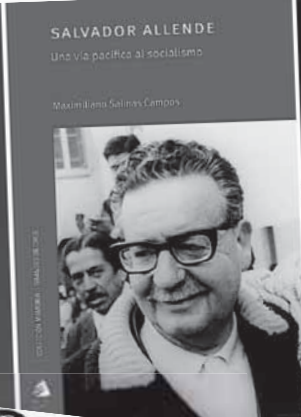
No tingué por,
li calia seguir el seu destí.
Un destí que lliurement escollí.
Un destí que no tingué bona fi.
Un destí que acceptà
al costat dels seus companys,
a qui mai abandonà.

Volia ser allà, amb ells,
per donar-los la mà.
Redactà el seu testament,
paraules d'amor i perdó
i d'esperança d'un futur millor.

A la feina tornà.
Allí... el detingueren
i se l'emportaren
i l'interrogaren
i el torturaren
i l'afusellaren.

Els assassins
mataren un home
bo, just i lleial,
amb el seu ideal.
Llavors, nasqué qui ens mostrà
que la vida pot tornar a brotar.

@Carrie

Malgrat de Mar

Girona

Arbúcies

Torroella de Montgrí

Santa Eugènia de Ter

Agència Catalana
de Cooperació
al Desenvolupament

dp
Justícia i Pau

FONS CATALÀ
DE COOPERACIÓ
AL DESENVOLUPAMENT

FÒRUM JOAN ALSINA

